

RELAȚIILE ȚĂRII ROMÂNEȘTI CU TRANSILVANIA ÎN TIMPUL LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN

Radu STATE

Problema acestor relații a fost des abordată de către reprezentanții istoriografiei românești: de la Dimitrie Onciul la Șerban Papacostea, mulți istorici și-au exprimat punctul de vedere.

Scopul acestei lucrări este nu de a enumera toate aceste ipoteze, ci de a încerca o nouă sinteză asupra relațiilor dintre cele două state feudale românești. Ideea centrală o constituie existența unor intercondiționări între relațiile politice, comerciale, confesionale, de vasalitate.

Încercările regatului maghiar de a-și exercita suzeranitatea asupra Țării Românești slăbesc în urma crizei interne ungare, datorate morții regelui Ludovic de Anjou (1382). Profitând de acest fapt domnul muntean Dan I încearcă să recucerească posesiunile transilvănene, pierdute de către tatăl său, Radu I; Banatul de Severin este redobândit de către Dan I în 1386.

Spre deosebire de opiniile unor istorici care susțin că la începutul domniei Mircea cel Bătrân nu stăpânea decât Ungrovlahia¹ (Țara Românească propriu-zisă) considerăm că teritoriile aflate sub autoritatea sa erau mai extinse. Documentul dat de regele Sigismund la Buda, la 16 martie 1390, vine să confirme această supoziție, regele afirmând în acest document: „... tempore quo Dan wayvoda, cum suc valido exercitu, dictas tenutas castru Myhald invaserat”². Se exprimă deci clar faptul că Dan a luat Mehadia cu o oaste puternică.

Este puțin probabil ca o armată ungară să fi ripostat, în condițiile anarhiei din regatul maghiar; se mai pune însă o întrebare: de ce la 1393 mai sunt încă pomeniți banii unguri de Severin? Pe baza acestui fapt Iosif Pataki afirma că data sigură a stăpânirii Severinului de către Mircea cel Bătrân este 1393³.

Nu putem fi de acord cu acest lucru, ținând cont că în 1391 într-un tratat

internațional încheiat cu regele Poloniei Vladislav Jagello, Mircea se intitula comite de Severin⁴.

Acești bani maghiari de Severin s-ar fi putut să aibă misiune recuperatoare și să fi stăpânit doar până la Porțile de Fier și Orșova⁵.

În ceea ce privește Amlașul și Făgărașul este sigur că în 1386 Mircea cel Bătrân nu era în posesia lor; de-abia în documentul din 4 septembrie 1389 este adăugat titlul de „domn al părților de peste munte”⁶. În legătură cu aceste posesiuni transilvănene ale domnitorilor munteni este necesar să facem unele precizări. Din punct de vedere al istoriografiei ungare și al unora din istoricii noștri interbelici aceste teritorii erau feude acordate de regele Ungariei domnilor munteni. Noi socotim că această afirmație comportă unele nuanțări: astfel, nu credem că aceste pământuri care se legau organic de teritoriile de sub munți, să fie considerate de domnii munteni ca niște feude primite de la regalitatea maghiară. „Romaniile populare” ale lui Iorga alăturau teritoriile de pe ambele versante ale Carpaților: Banatul de Severin cuprindea și sudul Banatului timișan, Țara Hațegului cuprindea și voivodatul lui Litovoi, Țara Făgărașului se prelungea cu voivodatul lui Seneslau, Amlașul – cu țara Loviștei. Sub aspect economic, creșterea oilor, cu specificul său de vârat și iernat, nu a îngăduit existența unei granițe fixate pe culmea Carpaților. Cucerirea ungară nu a putut opri dezvoltarea unitară a societății românești din Transilvania și Țara Românească.

În ciuda acestor realități care pun în lumină unitatea teritoriului intra și extracarpatic, regatul maghiar a avut interesul să considere teritoriile românești intrate sub stăpânirea sa, dar reluate parțial de domnii munteni, drept feude considerate revocabile⁷.

Raporturile politice ale lui Mircea cu regatul maghiar la începutul domniei celui dintâi, nu credem să fi fost amicale; asta pentru că Mircea, profitând de criza internă a Ungariei, în decursul anului 1388 reîntra în posesia teritoriilor de peste munți: Făgărașul și Amlașul⁸.

Sigismund nu înțelege să renunțe la aceste stăpâniri și recurge la presiuni asupra Țării Românești. În acest context trebuie privit tratatul încheiat cu Vladislav Jogello (1389), tratat care l-a surprins neplăcut pe regele Ungariei, fiindcă se vedea prins ca într-o cursă.

În acord cu A.D. Xenopol considerăm că Mircea primește chiar în 1390 propunerea de alianță din partea regelui maghiar, deoarece voievodul muntean modifică tratatul cu polonezii în noiembrie 1390⁹. Avem certitudinea că faptele s-au

petrecut întocmai, pentru că Mircea, dacă n-ar fi început tratative cu Sigismund, nu ar fi putut schimba atât de radical textul tratatului munteano-polon.

În primul rând, în tratatul încheiat în 1389, se prevedea fără condiționări concurs mutual defensiv. După un an alianța e stabilită pe îndatorirea regelui polon de a vesti pe Mircea despre orice război ar avea cu Sigismund și pe dreptul lui Mircea de a încheia orice legătură de pace cu regele Ungariei, fără a se sfătui cu Vladislav, care va fi dator să o accepte¹⁰. Tratatul cu regele Poloniei (în prima fază) se prezintă mai ales ca o măsură de apărare contra pretențiilor de suzeranitate ale Ungariei, pe când convenția de la Suceava (1390) reprezintă rezervele sale în cazul unui război între cei doi regi, ca și pentru cazul unei înțelegeri speciale între el și regele Ungariei¹¹.

Din acest moment (1390) se poate spune că relațiile dintre Mircea și Sigismund s-au normalizat, mergând spre o apropiere care va duce la o luptă comună antiotomană.

Un alt moment care va influența raporturile dintre cele două țări va fi între anii 1395-1397, în care Mircea e nevoit să se retragă în Transilvania, în fața pretendentului Vlad. Sigismund, în acest moment de maximă primejdie pentru regatul sau (avea la graniță un domn aliat turcilor), își dă seama că Mircea este singurul om capabil să reziste în fața pericolului otoman. Din acest moment voievodul Transilvaniei va interveni efectiv în ajutorul lui Mircea.

P.P. Panaitescu susține că între anii 1395-1397 au fost patru expediții transilvănene în Țara Românească. În realitate credem că au fost numai două: prima în 1395 având ca și corp de avangardă cei 400 de călăreți ai lui Ștefan de Losoncz (nu putem considera acest detașament ca fiind o altă expediție), iar a doua, în august 1396 – ianuarie 1397. După expediția nefericită de la Nicopole (septembrie-octombrie 1397) Știbor, voievodul Transilvaniei, împreună cu Mircea, îl urmărește pe pretendentul Vlad, îl asediază și îl silește să se predea (nu este cu puțință ca Știbor să se fi întors de la Nicopole în Transilvania și apoi să fi revenit în Țara Românească)¹².

Trebuie să revenim la anul 1395 când Mircea, în vreme de restriște, a încheiat tratatul de alianță cu regele Sigismund. Ne permitem să analizăm acest document de mare importanță, în cadrul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria, chiar din titulatura domnului muntean: „noi Mircea, voievodul Țării Românești, duce de Făgăraș și ban al Severinului¹³. Se poate remarca faptul că Sigismund, deși într-o poziție favorabilă, nu este suzeranul lui Mircea cel Bătrân și nici Făgărașul și

Banatul de Severin nu sunt considerate feude. Dacă nici acum în momentul în care Mircea, pentru a-și recâștiga domnia, nu se recunoaște vasalul regelui Ungariei, putem afirma cu siguranță că în apogeul puterii sale a făcut-o cu atât mai puțin.

Intervine însă o altă dilemă. În 1396 în tratatul pe care îl încheia cu Vladislav Jagello, Vlad Uzurpatorul se intitula „woyvoda Bassarabie secon comes de Seuerino”¹⁴, ca și Mircea în aceeași vreme.

Ștefan Ștefănescu presupune că Mircea îndeplinea funcția banului unguresc de Severin¹⁵. Nu vrem să ne lansăm în speculații fără argumente, însă nu ne putem opri să observăm un lucru: este posibil ca Vlad, în 1396, profitând de faptul că regele Sigismund și Mircea erau ocupați cu cruciada, să fi ocupat temporar Banatul Severinului.

În continuare (după 1397) relațiile dintre Sigismund și Mircea s-au bazat pe colaborare în lupta antiotomană. Trebuie să înțelegem un aspect al acestor relații: ele nu s-au îmbunătățit datorită renunțării la pretențiile de suzeranitate ale regelui maghiar, ci doar din perspectiva nefavorabilă pentru Sigismund de a vedea Țara Românească ocupată de turci. De fapt, el singur își demasca aceste motivații într-un document din 23 martie 1399 adresat comitetului Ioan de Paszto, prin care îi cerea să se pregătească pentru a merge în ajutorul lui Mircea: „dacă nu ne îngrijim fără zăbavă de ajutor potrivit și nu ne apropiem de părțile acelea va trebui să ne îndoim și să ne temem foarte mult că românii văzându-se lipsiți de ajutorul nostru, nu vor mai rămâne credincioși și nu vor mai fi statornici, ci se vor supune în scurtă vreme jugului turcesc. Dacă s-ar întâmpla acest lucru știți foarte bine în ce primejdie și pericol ar ajunge țara noastră”¹⁶. Nu credem că acest document mai necesită comentarii.

În primii ani ai secolului al XV-lea, Mircea, profitând de criza internă declanșată în Imperiul Otoman odată cu moartea lui Baiazid, reușește să devină unul dintre arbitrii sud-estului Europei. În acești ani Sigismund, simțindu-se liniștit dinspre turci, își îndreaptă atenția spre alte părți ale regatului. Este de menționat întâlnirea lui Sigismund cu Mircea în 1406 în cetatea Severinului, care a întărit din nou relațiile „cordiale între cei doi suverani”.

La sfârșitul primului deceniu al secolului al XV-lea Sigismund își face cunoscute, conform tradiției ungare, pretențiile sale de suzeranitate asupra Moldovei. Deși nu era direct implicat, Mircea dorește să se pună în siguranță și în 1411 reînnoiește tratatul cu Vladislav Jagello al Ungariei¹⁷. În urma înfrângerii Ungariei de către Polonia, Sigismund devine din nou maleabil și în consecință, raporturile

dintre el și Mircea se îmbunătățesc, dovadă fiind și documentele emise pentru negustorii brașoveni de către Ștîbor în 1412 și de către Mircea în 1413, și la care ne vom referi mai pe larg în continuare.

Ultimul aspect important al relațiilor dintre Țara Românească și Transilvania este deteriorarea acestor bune relații stabilite în 1412 către sfârșitul domniei lui Mircea cel Bătrân. Acest fapt se petrece în legătură cu stăpânirea de către Mircea a cetății Bran.

Studierea relațiilor politice fără analiza raporturilor economice, nu este completă. Ștefan Meteș afirma că „viața economică a Țării Românești era în strânsă legătură cu cea politică. Pentru că Mircea a dus o politică de prietenie cu Sigismund, negoțul său cu Ardealul a fost foarte viu”¹⁸. Pentru a putea sesiza esența acestor raporturi comerciale este necesară o scurtă întoarcere în trecut, mai bine-zis la mijlocul secolului al XIII-lea.

Încă de la începuturile sale regatul maghiar a vizat ca obiectiv de expansiune gurile Dunării și Marea Neagră. Acest lucru este clar explicat de către regele Bela IV într-un memoriu înaintat papei: „cât se întinde Dunărea până la marea constantinopolitană”¹⁹. Expansiunea regatului ungar spre Adriatica și Marea Neagră este oprită însă în prima jumătate a secolului al XIII-lea de către Veneția în prima direcție și de năvălirile mongole în cea de-a doua. Reluarea expansiunii presupunea înlăturarea dominației mongole. Între 1352-1354 dominația tătară a fost redusă la o zonă restrânsă a litoralului pontic. În 1358 Ludovic de Anjou smulge Veneției coasta dalmată. Aceste două evenimente coroborate i-au permis regatului maghiar să-și deschidă două porți prin care să participe efectiv la comerțul internațional²⁰.

Cea dintâi știre cunoscută privitoare la comerțul transilvănean la sud de Carpați se datorează salvconductului acordat brașovenilor de regele Ludovic la 28 iunie 1358²¹. Trebuie să comentăm acest act deoarece el va influența întregul sistem de relații comerciale dintre Țara Românească și Transilvania. S-a discutat mult în acest sens.

P.P. Panaitescu afirma că este un act suveran²².

C.C. Giurescu spune că acest act este o simplă confirmare cerută de negustorii brașoveni când raporturile dintre domn și Ungaria fuseseră reluate de curând²³ în vreme ce Nicolae Iorga susține că este vorba despre un culoar ungiuresc²⁴.

Radu Manolescu arăta că este o încercare de afirmare fățișă a unor pretinse drepturi regale de suzeranitate asupra Țării Românești, într-o epocă în care ele erau contestate de domnia munteană²⁵.

Prin acest privilegiu din 1358 Ludovic asigura brașovenilor dreptul de a circula cu mărfuri pe fâșia de teritoriu cuprinsă între râurile Prahova, Ialomița și Buzău și cursul Dunării de Jos, de la vărsarea Ialomiței până la vărsarea Siretului. Este posibil ca această fâșie, să fi corespuns cu drumul oilor și este posibil să fi existat un regim special în legătură cu fosta episcopie a cumanilor. Dar indiferent de acestea, folosirea unei atări libertăți pentru comerțul brașovean nu se putea face fără eliberarea unui privilegiu de către autoritatea în drept²⁶. Pentru Țara Românească era de o importanță vitală controlul asupra segmentului final al marelui drum comercial continental, ce lega Europa centrală de Marea Neagră. Prin amploarea intereselor legate de controlul și exploatarea acestui segment de drum comercial, reglementarea statutului său a devenit și a rămas vreme îndelungată, o componentă esențială dintre Țara Românească și Transilvania. Părerea noastră este că acest privilegiu marca doar încercarea de a demonstra suzeranitatea maghiară asupra acestor teorii; când afirmăm acest lucru ne bazăm pe următorul fapt istoric: în 1359 izbucnește un conflict între Nicolae Alexandru și Ludovic, război ce a avut fără îndoială între cauze și pe cele de ordin economic. Acest fapt demonstrează că domnul muntean nu ținea cont de acest act atâta vreme cât nu îl aprobese.

Un alt moment semnificativ al evoluției raporturilor comerciale dintre Țara Românească și Transilvania îl reprezintă privilegiul comercial acordat brașovenilor de către Vladislav Vlaicu în ianuarie 1368. Analiza scrisului formularului și a limbii privilegiului arată că el nu a fost scris în cancelaria domnească, ci a fost pregătit și redactat în cancelaria regală, iar domnul l-a încuviințat și l-a autentificat. Privilegiul cuprindea în esență următoarele: 1. brașovenii care duceau marfa peste Dunăre și aduceau de acolo mărfuri răsăritene trebuiau să plătească vamă două tricesime: una la intrarea în țară, la Câmpulung, alta la întoarcere, la Vlad; 2. pentru brașovenii care circulau pe drumul Brăilei se prevedea o singură tricesimă, la Câmpulung²⁸.

Reducerea vămii la jumătate pentru cei care circulau pe drumul Brăilei are ca motivații: 1. era o măsură menită să contribuie la ridicarea acestui port prin crearea unor condiții prielnice; 2. era o încercare de rezolvare a litigiilor de natură feudalo-vasalică dintre Țara Românească și Ungaria²⁹.

Acordul comercial al lui Vladislav Vlaicu din 1368 cu brașovenii a fost un compromis: Țara Românească își vedea recunoscută stăpânirea asupra teritoriului ei răsăritean; Ungaria smulgea Țării Românești un privilegiu larg, care asigura brașovenilor legătura cu comerțul pontodanubian. Culoarul teritorial între Brașov și Dunărea de Jos s-a transformat în zonă de liberă circulație. Țara Românească se

impune ca factor participant la beneficiile exploataării importantului drum comercial, dar în schimb ea a trebuit să acorde un regim de privilegiu extrem de larg Brașovului. Actul din 1368 a fost prima manifestare cunoscută a politicii comerciale și vamale a Țării Românești³⁰. Reconfirmarea acestui acord devine condiție esențială a raporturilor dintre Transilvania și Țara Românească.

Regalitatea maghiară a vegheat ca raportul comercial să nu se deterioreze pentru brașoveni. Ea a intervenit direct în formularea textului privilegiului. Pacea Țării Românești cu Brașovul era preludiul confirmării sau restaurării păcii cu regatul maghiar.

Tendențe divergente, abateri la această normă s-au manifestat adesea în acest interval. Un document pe care l-am putea numi „enigmatic“ este cel dat de Ludovic în 1368, un document cu un conținut destul de greu de descifrat în întregimea lui, prin care se acordă scutiri vamale negustorilor din teritoriile aflate sub autoritatea lui „Dimitrie, principele tătarilor“. Se presupune că acest act ar fi dorit ca prin privilegiile acordate acestor negustori să asigure și brașovenilor aceleași condiții în zona stăpânită de Dimitrie. Se pune însă întrebarea: unde stăpânea acest Dimitrie?

Nicolae Iorga și Gheorghe Brătianu localizează acest principe în Cetatea Albă. Nu știm sigur dacă era stăpânul ei, dar în orice caz principatul lui avea ieșire la mare și nu numai atât, ci stăpânea și asupra unui port. Deducem acest lucru din faptul că Ludovic încerca prin orice mijloace să-și asigure ieșirea la Dunărea de Jos și la Marea Neagră.

Înainte de a ne ocupa efectiv de comerțul Țării Românești cu Transilvania trebuie să precizăm câteva aspecte legate de celălalt oraș comercial din Transilvania, anume Sibiu.

După cum se știe, în 1358 Ludovic smulge Veneției coasta dalmată, având două părți maritime: Adriatica și Marea Neagră. Brașovul preia sarcina comerțului cu Dunărea de Jos, pe când Sibiul – pe cea a comerțului apusean. Acest lucru nu va dura mult pentru că Ungaria va pierde coasta dalmată. În acel moment Sibiul va intra în concurență cu Brașovul, în activitatea comercială desfășurată în Țara Românească. Fără a fi cuprins în reglementări ample, rolul sibienilor în Țara Românească, se lasă a fi presupus din câteva documente de la sfârșitul secolului al XIV-lea.

La 14 martie 1382, Ludovic interzicea negustorilor străini tranzitul mărfurilor de la Sibiu, la sud de Carpați³¹ „fapt prin care se aducea numitului nostru oraș“ și locuitorilor lui „foarte mare pagubă și daună“³².

Practic, Sibiul obținuse dreptul de depozit. Brașovul avea drept de etapă și depozit din 1358, însă de multe ori nu-l respecta în raport cu Sibiul și de aici numeroasele plângeri adresate de sibieni regelui.

Cu urcarea pe tronul Țării Românești a lui Mircea cel Bătrân, negoțul cu Ardealul ajunge în epoca cea mai înfloritoare, datorită: hotarele Țării Românești s-au lărgit ca niciodată înainte; stăpânirea ambelor maluri ale Dunării; relațiile de prietenie și nu de vasalitate pe care le-a avut cu Sigismund; lungă sa domnie³³.

La începutul domniei sale nu se conoaște vreun document care să ne arate politica sa comercială și vamală, dar cu toate acestea trebuie să spunem un lucru foarte important și anume că relațiile comerciale dintre Țara Românească și Transilvania nu s-au redus niciodată la formele oficiale, acelea reglementate de autorități. Este clar că a existat un schimb permanent legat în principal de condițiile favorabile pe care le oferă Carpații, această „axă a neamului“, cum o numește C. C. Giurescu. Drumurile care înlesneau accesul din Transilvania în Țara Românească erau:

1. Drumul Branului (sau al Rucărului): Brașov-Bran-Rucăr – Câmpulung, de unde se trifurca spre: – Curtea de Argeș – Rm. Vâlcea
– Pitești – Slatina – Turnu
– Târgoviște – București
2. Drumul Prahovei (sau al Timișului): Brașov – Câmpina, de unde se bifurca spre: – Târgoviște
– Târgșor – București
3. Drumul Teleajenului: Brașov – Văleni de Munte – Ploiești, de unde se bifurca spre: – Târgșor
– Gherghița
4. Drumul Buzăului: Brașov – pasul Buzăului – Buzău – Brăila³⁴
5. Drumul Orșovei: Oradea – Arad – Timișoara – Lugoj – Caransebeș
– Orșova – Turnu Severin – Țara Românească
6. Drumul Văii Jiului: pasul Vâlcanului – cursul Jiului – Craiova – Calafat
7. Drumul Oltului: Sibiu – Turnu Roșu – Genune – Rm. Vâlcea – Slatina – Turnu Măgurele.

Acestea erau drumurile principale de comerț folosite de negustori cu căruțele, însă pe lângă acestea mai erau numeroase pasuri accesibile numai oamenilor. Anul 1395 ne dă prima veste despre politica comercială a lui Mircea. La 7 martie 1395 la Brașov regele Sigismund reînnoiește actul din 28 iunie 1358.

Într-adevăr Mircea se află într-o situație grea și este silit să accepte reînnoirea acestui act. Analizând un fragment din act însă, („primim, încuviințăm și consfințim pomenita scrisoare deschisă a răposatului domn⁴³⁵), ne dăm seama că de fapt este o simplă confirmare a actului lui Ludovic.

Așa cum am mai menționat acest act nu era operant dacă domnul muntean nu ar fi dat și el încuviințarea sa. Apreciem noua interpretare oferită de Maria Holban care afirma că această confirmare capătă un sens cu totul schimbat dacă ne dăm seama că ea nu este un act izolat având ca scop anume această întărire, ci o întărire mecanică a tuturor privilegiilor brașovenilor:

- cea a actului din 1358
- a actului din 1369 privind comerțul de postav cu negustorii străini
- a actului din 1370 despre jurisdicția în legătură cu sancționarea folosirii unor măsuri de greutate false
- a actului din 1370 privind comerțul liber cu Zara
- a actului din 1374 privind comerțul cu ceară
- a actului din 1377, alipind districtului Brașov un număr de comunități săsești³⁶.

Cele mai importante acte care atestau relațiile economice între Țara Românească și Transilvania sunt: privilegiul dat brașovenilor de Ștîbor la 7 septembrie 1412 și cel dat de Mircea la 6 august 1413 (varianta slavonă) și 25 august 1413 (varianta latină). Conținutul aproape identic i-a făcut pe unii istorici (Meteș, Iorga) să afirme că Mircea a confirmat doar privilegiul lui Ștîbor. Analiza mai atentă a documentelor vine să pună la îndoială acest lucru. În preambulul privilegiului din 1412 se relatează că brașovenii au înfățișat „unele acte privilegiale vechi și bătrâne împreună cu tarifele vamale⁴³⁷. Or, știm că în toate actele comerciale regale și voievodale nu se fac referiri niciodată la nici un fel de tarife vamale. Aceste tarife puteau fi stabilite numai de către domnii Țării Românești. Istoricul Radu Manolescu mai afirma că unele formulări ale privilegiului din 1412 nu sunt obișnuite pentru documente latine și indica mai curând o traducere a unui document slav, care a slujit ca model lui Ștîbor. Ni se pare cam exagerată această afirmație; Ștîbor a dat de fapt atunci doar o garanție de autenticitate vechilor privilegii pe baza dovezilor existente, fără a introduce nimic nou.

Privilegiile acordate de Mircea brașovenilor prin actul din 6 august 1413 (varianta slavonă) și 25 august 1413 sunt o autentificare a privilegiului lui Ștîbor. Dacă negustorilor brașoveni le-ar fi fost de ajuns actul voievodului Transilvaniei

nu ar fi mai venit la Mircea pentru o întărire a lui. În plus, actul lui Mircea este o reală schimbare față de cel acordat de Vladislav în 1368. Iată care sunt clauzele privilegiului:

- vama se ia numai la mărfurile de import cele mai scumpe;
- pe lângă vama de hotar se mai dă una la vânzarea ei în târguri;
- vama pentru mărfurile de tranzit se plătea numai odată la vadul Dunării

(3% – tricesima);

- vama de la Câmpulung era desființată și înlocuită printr-o taxă vamală fixă pe produsele importate, percepută la Rucăr.

După cum se vede nici în timpul domniei lui Sigismund ideea legăturii directe și total libere între Transilvania și Dunărea de Jos nu era definitiv abandonată.

Privilegiul lui Mircea din 1413 a marcat un pas important în direcția intereselor brașovene. E drept că în schimbul tricesimei de la Câmpulung brașovenii plăteau vama la Rucăr, de asemenea e drept că probabil tot acum, în contextul noilor înțelegeri, Mircea a intrat în posesia castelului Bran și a taxelor vamale percepute în acel loc. Dar aceste compensații erau departe de a fi echivalente, sub aspectul veniturilor, cu vama de la Câmpulung³⁸. Aceasta e părerea lui Șerban Papacostea, atunci cum putem explica plângerile brașovenilor datorate „încalcării” castelanilor din Bran rânduiți de Mircea și Mihail?³⁹ Credem că Mircea, prin aceste taxe vamale, încerca să recupereze veniturile pierdute prin desființarea vămii de la Câmpulung. Pe lângă aceste venituri obținute la Bran, Mircea încerca apoi să restabilească vama de la Câmpulung, acțiune de lungă durată: 1416-1427; această acțiune eșuată a fost vehement combătută de brașoveni.

Privilegiul comercial al lui Mircea stabilea un flagrant raport de inegalitate, o inegalitate juridică în primul rând, de vreme ce brașovenii și-au asigurat libertatea de trecere prin Țara Românească spre regiunile transdanubiene și maritime, pe când negustorii din Țara Românească se loveau de dreptul de depozit al Brașovului⁴⁰.

Istoricul Ștefan Meteș observa că mărfurile transilvănene, fiind scutite de vamă au invadat piața Țării Românești, sugrumând dezvoltarea meșteșugarilor acestei țări⁴¹. Este foarte curios cum Mircea cel Bătrân, sub a cărui domnie Țara Românească a cunoscut apogeul ei politic nu a reușit să ducă o politică protecționistă.

Clauzele celor două privilegii – cel al lui Vladislav Vlaicu și cel al lui Mircea – au constituit cadrul în care s-au dezvoltat relațiile comerciale între Transilvania și Țara Românească atât timp cât au continuat să prevaleze relațiile politice care

impuseseră acest cadru asupra celorlalte raporturi. Unii dintre domnii Țării Românești au încercat în contexte politice favorabile, să se emancipeze de sub regimul comercial înscris în privilegiul acordat brașovenilor, dar încercările lor au rămas momente excepționale.

O altă problemă care este parte integrantă a studiului nostru este problema stăpânirilor lui Mircea.

Să analizăm, pentru început, evoluția teritoriului stăpânit de către Mircea, așa cum reiese pe baza documentelor:

- în 1387 și 1388 Mircea se intitulează pur și simplu domn al Ungrovlahiei;
- în septembrie 1389 pe lângă Ungrovlahia se ivesc în titlu Podunavia și părțile de peste munți;
- la 20 ianuarie 1390 se intitulează stăpânitor al Făgărașului, Amlașului, Severinului, al țării lui Dobrotici și al cetății Silistra;
- la 7 martie 1395 Mircea este domn al Țării Românești, Făgărașului, Amlașului și Severinului;
- la 20 iulie 1400 Mircea stăpânea numai Făgărașul și Amlașul;
- în 1406 titlul său ia o dezvoltare maximă, pe lângă Făgăraș, Amlaș, Severin, Dobrogea și Silistra, apare pentru prima oară și stăpânirea „cătrefe tătărești”. Același titlu îl întâlnim și în 1413 și 1415⁴².

Obiectul studiului nostru îl constituie însă numai posesiunile transilvane ale lui Mircea: Făgărașul, Amlașul, Severinul, Branul, cetatea Bologa.

În istoriografia noastră există o discuție cu privire la așa-zisele „feude” ale lui Mircea. În opinia istoricilor interbelici aceste teritorii (Amlașul, Făgărașul) au fost acordate de regii Ungariei pentru diferite motive.

P. P. Panaitescu afirma că ele au fost acordate în 1366 de regele Ludovic când acesta era preocupat de primejdia turcească⁴³. Ni se pare mai corectă părerea lui Ioan Aurel Pop: așa cum am menționat anterior, aceste teritorii din Transilvania se continuau cu zone subcarpatice făcând un organism singular; pe baza acestor realități strămoșești regatul a fost nevoit fie și sub forma unor feude considerate revocabile să recunoască domnilor munteni în Severin, Făgăraș, Amlaș.

În legătură cu Banatul de Severin despre care am vorbit la începutul lucrării trebuie să precizăm că în 1391 începe seria banilor români de Severin: Drăgan Ban (27 dec. 1391); Radu Ban (11 mai 1409); Drăgoi Ban (28 mai 1415); Radu Ban (28 mai 1415); Aga Ban (22 iunie 1418).

Terminologia de care se folosește Mircea pentru a dovedi că este stăpânul Severinului este diversă și de aceea a dus la nașterea unor controverse. Astfel, în același timp în care domnul apare numit „comite de Severin“, pecetea domnească poartă legenda „Mircea ban de Severin“.

În trei documente din 1404-1406 Mircea apare cu titlu: „domn al Banatului de Severin“. Corelând acest lucru cu faptul că în intervalul în care Mircea este numit domn al Banatului de Severin, din Sfatul țării lipsește banul; Ștefan Ștefănescu emite concluzia că titlul de „domn al Banatului de Severin“ este o simplă formulă de cancelarie, ca exprimând poate pretenția domnului român de a stăpâni cetatea.

Nu credem că aceste argumente sunt suficiente pentru a demonstra această teorie⁴⁴.

Trebuie să avem în vedere un fapt important: preciziunea termenilor în acea epocă era mai mult un deziderat decât o realitate, nu exista o regulă precisă în atribuirea acestor titluri; nu trebuie să uităm apoi că raporturile vasalice au constituit principala caracteristică a Evului Mediu. Regele Angliei, era de exemplu, vasalul regelui Franței, pentru teritoriile ce le stăpâna pe continent, ceea ce nu-l împiedica să fie un rege suveran.

În ceea ce privește Făgărașul și Amlașul, din punct de vedere românesc, ele făceau parte integrantă din „țară“, nu erau considerate ducate străine. Titlurile de herțeg și duce (străine de tradiția locală) implicau, conform ideologiei politice românești, sensul domniei, adică al stăpânirii efective, asupra acelor „țări“. Spre demonstrarea celor afirmate mai sus aducem pe de o parte cele 11 documente interne care cuprind expresia de „domn al părților de peste munți“: 1389, 1390-1400, 1400, 1400-1403, 1401-1406, 1404-1406, 1406, 1407-1418, 1409, 1415 și pe de altă parte, tratatele internaționale ale lui Mircea, în care titulatura sa este: „Fagaras et Omlas dux“ (cu Polonia) și „dux de Fugaras“ (cu Ungaria).

Deci, într-o vreme când documentele interne slavone foloseau expresia de „domn al părților de peste munți“ – fapt ce denota că ele erau parte integrantă a Țării Românești – actele cu valoare internațională precizau că este vorba despre Făgăraș și Amlaș. O altă formulare pentru aceste teritorii de peste munți o găsim în titlul mitropolitului „exarh al plaiurilor“ despre care vom vorbi mai târziu.

Este interesantă analiza celor 3 documente de dănie, pe care le avem de la Mircea. Primul este datat 1390-1400, domnul dându-i lui Ion, Burcea și Calian satul Braniștea Orăștiei, vadul Sercaiei și stâna din muntele Lereștilor⁴⁵.

Prin al doilea document Mircea dăruiește lui Micul și Stoica jumătate din

satul Mândra. Un lucru curios la acest act este finalul lui, în care Mircea spune: „Deasemenea cine va veni după moartea mea domn în Țara Românească din neamul meu sau din alt neam din Țara Ungurească⁴⁶. Un singur lucru se poate afirma analizând fraza, și anume faptul că Mircea, deși recunoștea acest teritoriu ca făcând parte din țara lui, își dădea seama de greutatea menținerii lui.

Al treilea document și cel mai important este cel datat 27 decembrie 1391 în care îi dăruiește lui Stanciu egumenul și fratelui său Călin moșia Scorei, Mircea intitulându-se „domn de veci a toată țara Făgărașului⁴⁷.

Pe lângă aceste teritorii pe care le-au stăpânit domnii de dinainte precum și cei de după Mircea, acesta din urmă intra în stăpânirea a două cetăți: Branul (pe care o stăpânește și fiul său Mihail) și cetatea Bologna – stăpânită numai de el. Mircea stăpânește Branul cu siguranță între 1412-1419 (acest fapt este dovedit documentar).

P. P. Panaitescu susține însă că ar fi primit-o în 1395 (ca o cetate de refugiu), pe când Șerban Papacostea plasează evenimentul în 1412⁴⁸.

Probabil că dacă cetatea ar fi fost stăpânită de Mircea din 1395 ar fi trebuit să existe câteva documente.

Din 1412 până în 1419 Branul a iscat atâta vâlvă și tensiune în raporturile dintre Țara Românească și Transilvania încât este cu neputință ca între 1395 și 1412 să nu existe nici un document. Cert este că Sigismund și-a dat seama repede de greșeala săvârșită și va căuta să recupereze această cetate, lucru ce se va întâmpla în 1419.

În legătură cu cetatea Bologna s-a susținut că ea a intrat în stăpânirea munteană în 1395⁴⁹. Iosif Pataki, aducând ca argument o scrisoare a lui Sigismund din 23 martie 1399 din care reiese că regele a primit o scrisoare de la Mircea, care-l anunța că Baiazid a trecut marea și se află la Adrianaopol, afirma că aceste împrejurări externe grele au contribuit la donațiunea cetății Bologna⁵⁰. Mai greu se pot lămuri motivele și împrejurările deținerii cetății de către Mircea, însă părerea noastră este că trebuie legată de originea maghiară a soției lui Mircea (a uneia din ele). Există mai multe documente care ne demonstrează acest lucru. Astfel, în actul dat de Sigismund la 3 iulie 1400, se arăta că soția lui Mircea stăpânea satul Toma, lângă lacul Balaton. La 22 iunie diacul care întocmește acel act încheie „... care am scris la Târgoviște, în vremea când a venit mama domniei tale, doamna de la unguri“. La 18 noiembrie 1399 la cererea călugărițelor de pe insula Iepurilor, palatinul Ungariei a ordonat delimitarea moșiei lor numită Taksony. Delimitarea a fost oprită

de reprezentantul episcopului de Vac, care în numele stăpânului său și al soției voievodului lui Mircea s-a împotrivit⁵¹. Din toate aceste acte reiese clar faptul că soția lui Mircea era din Ungaria. Se pare că aparținea chiar familiei Banffy, deoarece în jurul lacului Balaton stăpâna această familie, iar în 1398 cetatea Bologna era dată prohonore sau numai zălogită familiei Banffy⁵².

Înclinăm să credem că odată cu căsătoria domnului cu această membră a familiei Banffy a primit și stăpânirea cetății Bologna. Documentul care atestă stăpânirea lui Mircea asupra cetății este din 23 ianuarie 1399 în care „...Nicolae de Luduș, în numele măritului bărbat, domnul Mircea, voievodul Țării Românești, cu scrisoarea de împuternicire a aceluia, a spus astfel, ca cetatea Huedin, împreună cu moșia Saula și cu celelalte moșii și părți de moșie care țin de acea condiție, din nou era hărăzită de către maiestatea regească⁵³. După moartea lui Mircea cetatea nu a mai fost stăpânită de domnii Țării Românești, ori dacă ea ar fi fost acordată ca o cetate de refugiu, ar fi fost imposibil acest lucru (vezi cazul cetății Bran care e stăpânită și de Mihail).

Ultimul domeniu al relațiilor dintre Țara Românească și Transilvania este cel al vieții religioase. Se știe că religia românilor a fost ortodoxismul.

În condițiile în care Transilvania a fost cucerită de maghiari și evoluția ierarhiei confesionale nu s-a putut înlăptui; este cunoscut actul regelui Ludovic din 1366, de prigonire a schismaticilor, deci a ortodocșilor. În această situație e firească orientarea românilor din Transilvania spre autoritățile ecleziastice ale Țării Românești.

În august 1370 trimisul lui Vlaicu Vodă și al boierilor munteni, Daniil Critopol a fost ales de sinodul Patriarhiei din Constantinopol mitropolit al unei părți din Ungrovlahia sub numele Antim. Actul sinodal din octombrie 1370 arăta că fusese hirotonisit pe seama unei jumătăți din Ungrovlahia, la cererea domnului, a boierilor și a mitropolitului Iachint, întrucât se înmulțise numărul locuitorilor⁵⁴. Practic această a doua mitropolie este cea a Severinului.

Un al doilea mitropolit care iscălea „celălalt al Ungrovlahiei“ era Atanasie, care a păstorit la Severin de la 1389 până prin 1403⁵⁵. Mai târziu Antim devine mitropolitul Ungrovlahiei. Într-un act din 1401 în titlul lui exista și mențiunea „exarh al plaiurilor“. Noul titlu conferit mitropolitului Antim marchează, în condițiile imposibilității existenței unei organizări superioare proprii, extinderea autorității ierarhului muntean asupra celei mai mari părți a românilor din Transilvania. În timpul domniei lui Mircea sunt clare legăturile confesionale dintre românii din

teritoriile de pe ambele versante ale Carpaților. Astfel este cunoscut egumenul Stanciu de la Scorei, din Țara Făgărașului, care este un apropiat al lui Mircea. De asemenea tradiția locală din Făgăraș susține că domnul muntean ar fi construit o mănăstire ortodoxă în apropierea Cârțișoarei și una la Rășinari, care ar fi fost distrusă de tunurile armatei din Bucov (secolul XVIII)⁵⁶.

Foarte interesante sunt cele 4 documente acordate de regele Sigismund călugărilor de la Vodița și Tismana:

- la 14 iulie 1418 la Hagenau
- la 24 septembrie 1419 la Oradea
- la 28 octombrie 1428 la Bratislava
- la 28 octombrie 1419 la Vodița.

Prin aceste documente Sigismund acorda libera trecere prin țara sa călugărilor de la cele două mănăstiri. Părerea lui P. P. Panaitescu care se bazează pe aceste acte este că regele Sigismund considera Țara Românească un stat vasal în care admite situația de fapt: credința ortodoxă în virtutea unui privilegiu special⁵⁷.

Noi considerăm că ar trebui avute în vedere mai degrabă legăturile pe care Nicodim le avusese cu Sigismund. Oricum, Mircea își face simțită prezența în Transilvania și pe plan confesional: mitropolia de Severin își continuă existența, ortodocșii din Făgăraș și Amlaș sunt trecuți sub indicența mitropolitului Ungrovlahiei.

NOTE

1. Cf. P.P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 1944, p. 192.
2. *Documenta Romaniae Historica*, Vol. D.I, doc. 76, p. 123
3. Iosif Pataki, *Ceva despre relațiile Țării Românești cu Ungaria la sfârșitul sec. XIV* în SMIM, 1957, nr. 2, p. 422
4. *D.R.H.*, vol. D, doc. 79, p. 126
5. Ioan Aurel Pop, *Stăpânirile lui Mircea în Transilvania*, în *Revista de istorie*, 1986 (XXXIX), nr. 7, p. 686.
6. *D.R.H.*, vol. B Țara Românească, doc. 10, p. 28-29.
7. Ioan Aurel Pop, op. cit., p. 686
8. P.P. Panaitescu, op. cit., p. 192.
9. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, p. 81.

10. Gr. C. Conduratu, *Relațiunile Țării Românești și Moldovei cu Ungaria până la 1526*, București, 1898, p. 97-98.
11. D. Onciul, *Titlul lui Mircea și posesiunile lui în Convorbiri literare*, 1901 (XXXVII), p. 214.
12. C.C. Giurescu, *În legătură cu Mircea cel Bătrân* în *Revista istorică română*, 1945, vol XV, p. 426.
13. *D.R.H.*, vol. D, doc. 87, p. 140.
14. Hurmuzaki, *Doc. I, 2*, p. 374.
15. Șt. Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, București, 1965, p. 46.
16. *D.R.H.*, vol. D, doc. 105, p. 173.
17. *Ibidem*, p. 187-188.
18. Șt. Meteș, *Relațiile Țării Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara, 1920, p. 4.
19. cf. Șerban Papacostea, *Drum și stat. Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei*, în *Geneza statului în evul mediu românesc*, Cluj, 1988, p. 152.
20. *Ibidem*, p. 154.
21. Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (sec. XIV-XVI)*, București, 1965, p. 25.
22. P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 156.
23. C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, p. 367.
24. N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, p. 38.
25. Radu Manolescu, *op. cit.*, p. 25.
26. Maria Holban, *Contribuții la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină*, în *Studii*, 1962, nr. 2, p. 339.
27. Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 156.
28. *D.R.H.*, vol. D, doc. 46, p. 87-88.
29. Radu Manolescu, *op. cit.*, p. 26.
30. Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 157.
31. Ion Toderașcu, *Unitatea românească medievală*, București, 1988, p. 106.
32. *D.R.H.*, vol. D, I, doc. 88, p. 143.
33. Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 47.
34. Radu Manolescu, *op. cit.*, p. 30.
35. *D.R.H.*, vol. D, I, doc. 88, p. 143.
36. Maria Holban, *op. cit.*, p. 341.

37. *D.R.H.*, vol. D. I, doc. 118, p. 194.
38. Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 164.
39. *D.R.H.*, vol. D. I, doc. 127, p. 208, 209.
40. Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 166.
41. Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 54.
42. P. P. Panaitescu, *op. cit.* p. 189.
43. *Ibidem*, p. 196.
44. Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 47.
45. *D.R.H.*, vol. D. I, doc. 73, p. 120.
46. *Ibidem*, doc. 105, p. 175.
47. *Ibidem*, doc. 79, p. 128.
48. Ioan Aurel Pop, *op. cit.*, p. 690.
49. *Tratatul de istoria României, București, 1962, vol. II, p. 366.*
50. Iosif Pataki, *op. cit.*, p. 425.
51. *Ibidem*, p. 426.
52. Ioan Aurel Pop, *op. cit.*, p. 691.
53. *D.R.H.*, vol. D. I, doc. 104, p. 171.
54. Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române, București, 1987,*
p. 65.
55. *Ibidem*, p. 66.
56. Ioan Aurel Pop, *op. cit.*, p. 689.
57. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 199.

LES RELATIONS DE VALACHIE AVEC TRANSYLVANIE À L'ÉPOQUE DE MIRCEA CEL BĂTRÂN

RÉSUMÉ

Cet article est une synthèse sur les relations entre ces deux Etats médiévaux, synthèse qui est basée sur l'interférence des rapports politiques, commerciaux, confessionnels, de vassalité. Des nouvelles contributions sont données en ce qui concerne les possessions transylvanes des voievodes de Valachie: Făgăraşul, Amlaşul, et le chateau-fort de Bologa.

En ce qui concerne les relations économiques, elles sont centrées autour des actes de 21 juin 1358 (donnée par Ludovic d'Anjou) et celle de janvier 1368 (donnée par Vladislav Vlaicu). Les rapports confessionnels sont présentés par la soulignement d'existence d'une liaison entre l'église orthodoxe de Valachie et celle de Transylvanie.

Traduit par Mariana State